פרשת שלח

ספר במדבר · עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: -- Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann
corrected vocalization (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק י״ג

א׳ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

ב׳ שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם׃

> **שלח לך אנשים.** לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְרַגְּלִים לְפָרָשַׁת מִרְיָם? לְפִי שֶׁלָּקְתָה עַל עִסְקֵי דִבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר (תנחומא)׃
>
> **שלח לך.** לְדַעְתְּךָ, אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה לְךָ, אִם תִּרְצֶה שְׁלַח; לְפִי שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר ״וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם״ וְגוֹ׳ (דברים א׳), וּמֹשֶׁה נִמְלַךְ בִּשְׁכִינָה, אָמַר, אֲמַרְתִּי לָהֶם שֶׁהִיא טוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם״ וְגוֹ׳ (שמות ג׳), חַיֵּיהֶם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לָהֶם מָקוֹם לִטְעוֹת בְּדִבְרֵי מְרַגְּלִים, לְמַעַן לֹא יִירָשׁוּהָ (תנחומא)׃

ג׳ וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה׃

> **על פי ה׳.** בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁלֹּא עִכֵּב עַל יָדוֹ׃
>
> **כלם אנשים.** כָּל אֲנָשִׁים שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, וְאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֵׁרִים הָיוּ׃

ד׳ וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר׃

ה׳ לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי׃

ו׳ לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃

ז׳ לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף׃

ח׳ לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃

ט׳ לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא׃

י׳ לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי׃

י״א לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי׃

י״ב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי׃

י״ג לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל׃

י״ד לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי׃

ט״ו לְמַטֵּה גָּד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי׃

ט״ז אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃

> **ויקרא משה להושע וגו׳.** הִתְפַּלֵּל עָלָיו יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים (סוטה ל״ד)׃

י״ז וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר׃

עלו זה בנגב. הוּא הָיָה הַפִּסְלָת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַתַּגָּרִים מַרְאִין אֶת הַפִּסְלָת תְּחִלָּה, וְאַ״כַּ מַרְאִים אֶת הַשֶּׁבַח (תנחומא):

י״ח וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם֙ הַיֹּשֵׁ֣ב עָלֶ֔יהָ הֶחָזָ֥ק הוּא֙ הָרָפֶ֣ה הַמְעַ֔ט הֲוּא אִם־רָֽב׃

את הארץ מה הוא. יֵשׁ אֶרֶץ מְגַדֶּלֶת גִּבּוֹרִים וְיֵשׁ אֶרֶץ מְגַדֶּלֶת חַלָּשִׁים, יֵשׁ מְגַדֶּלֶת אֲכִלּוּסִין וְיֵשׁ מְמַעֶטֶת אֲכִלּוּסִין:

החזק הוא הרפה. סִימָן מָסַר לָהֶם: אִם בִּפְרָזִים יוֹשְׁבִין, חֲזָקִים הֵם, שֶׁסּוֹמְכִין עַל גְּבוּרָתָם, וְאִם בְּעָרִים בְּצוּרוֹת הֵם יוֹשְׁבִין חַלָּשִׁים הֵם (שם):

י״ט וּמֶ֥ה הָאָ֖רֶץ אֲשֶׁר־הוּא֣ יֹשֶׁ֣ב בָּ֑הּ הֲטוֹבָ֥ה הִ֛וא אִם־רָעָ֖ה וּמֶ֣ה הֶעָרִ֑ים אֲשֶׁר־הוּא֙ יוֹשֵׁ֣ב בָּהֶ֔נָּה הַבְּמַחֲנִ֖ים אִ֥ם בְּמִבְצָרִֽים׃

הבמחנים. תַּרְגּוּמוֹ ״הַבְּפַצְחִין״, כְּרִכִּין פְּצוּחִין וּפְתוּחִין מֵאֵין חוֹמָה:

הטובה הוא. בְּמַעְיָנוֹת וּתְהוֹמוֹת טוֹבִים וּבְרִיאִים:

כ׳ וּמֶ֥ה הָאָ֖רֶץ הַשְּׁמֵנָ֣ה הִ֑וא אִם־רָזָ֣ה הֲיֵֽשׁ־בָּ֣הּ עֵ֔ץ אִם־אַ֖יִן וְהִתְחַזַּקְתֶּ֣ם וּלְקַחְתֶּ֔ם מִפְּרִ֖י הָאָ֑רֶץ וְהַיָּמִ֗ים יְמֵי֙ בִּכּוּרֵ֣י עֲנָבִֽים׃

היש בה עץ. אִם יֵשׁ בָּהֶם אָדָם כָּשֵׁר שֶׁיָּגֵן עֲלֵיהֶם בִּזְכוּתוֹ (עי׳ בבא בתרא ט״ו):

בכורי ענבים. יָמִים שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּשְּׁלִין בְּבִכּוּר:

כ״א וַיַּעֲל֖וּ וַיָּתֻ֣רוּ אֶת־הָאָ֑רֶץ מִמִּדְבַּר־צִ֕ן עַד־רְחֹ֖ב לְבֹ֥א חֲמָֽת׃

ממדבר צן עד רחב לבא חמת. הָלְכוּ בִּגְבוּלֶיהָ בְּאֹרֶךְ וּבְרֹחַב כְּמִין גַּ״ם, הָלְכוּ רוּחַ גְּבוּל דְּרוֹמִית מִמִּקְצוֹעַ מִזְרָח עַד מִקְצוֹעַ מַעֲרָב, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב — דֶּרֶךְ גְּבוּל דְּרוֹמִית מִזְרָחִית עַד הַיָּם — שֶׁהַיָּם הוּא גְּבוּל מַעֲרָבִי, וּמִשָּׁם חָזְרוּ וְהָלְכוּ כָּל גְּבוּל מַעֲרָבִי עַל שְׂפַת הַיָּם עַד לְבֹא חֲמָת, שֶׁהוּא אֵצֶל הֹר הָהָר בְּמִקְצוֹעַ מַעֲרָבִית צְפוֹנִית, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּגְבוּלוֹת הָאָרֶץ בְּפָרָשַׁת אֵלֶּה מַסְעֵי:

כ״ב וַיַּעֲל֥וּ בַנֶּ֖גֶב וַיָּבֹ֣א עַד־חֶבְרוֹ֑ן וְשָׁ֣ם אֲחִימַ֗ן שֵׁשַׁי֙ וְתַלְמַ֣י יְלִידֵ֣י הָעֲנָ֔ק וְחֶבְר֖וֹן שֶׁ֣בַע שָׁנִ֑ים נִבְנְתָ֖ה לִפְנֵ֥י צֹ֖עַן מִצְרָֽיִם׃

ויבא עד חברון. כָּלֵב לְבַדּוֹ הָלַךְ שָׁם וְנִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי אָבוֹת שֶׁלֹּא יְהֵא נָפֹת לַחֲבֵרָיו לִהְיוֹת בַּעֲצָתָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים א׳), ״וְלוֹ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ בָּהּ״, וּכְתִיב (שופטים א׳) ״וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת חֶבְרוֹן״ (סוטה ל״ד):

שבע שנים נבנתה. אֶפְשַׁר שֶׁבָּנָה חָם אֶת חֶבְרוֹן לִכְנַעַן בְּנוֹ הַקָּטָן קֹדֶם שֶׁיִּבְנֶה אֶת צֹעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ הַגָּדוֹל? אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבֻנָּה בְּכָל טוּב עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן, וּבָא לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין לְךָ טְרָשִׁין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵחֶבְרוֹן — לְפִיכָךְ הִקְצוּהָ לִקְבוּרוֹת מֵתִים — וְאֵין לְךָ מְעָלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת כְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר ״כְּגַן ה׳ כְּאֶרֶץ מִצְרָיִם״ (בראשית י״ג), וְצֹעַן הִיא הַמְעֻלָּה שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁשָּׁם מוֹשַׁב הַמְּלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר ״כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו״ (ישעיהו ל׳), וְהָיְתָה חֶבְרוֹן טוֹבָה מִמֶּנָּה שִׁבְעָה חֲלָקִים (סוטה ל״ד; כתובות קי״ב):

כ״ג וַיָּבֹ֣אוּ עַד־נַ֗חַל אֶשְׁכֹּל֙ וַיְכָרְת֣וּ מִשָּׁ֔ם זְמוֹרָ֥ה וְאֶשְׁכּ֖וֹל עֲנָבִ֣ים אֶחָ֑ד וַיִּשָּׂאֻ֤הוּ בַמּוֹט֙ בִּשְׁנָ֔יִם וּמִן־הָרִמֹּנִ֖ים וּמִן־הַתְּאֵנִֽים׃

זמורה. שׁוֹכַת גֶּפֶן, וְאֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים תָּלוּי בָּהּ:

וישאהו במוט בשנים. מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט״ אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בִּשְׁנַיִם? מַה תַּ״ל ״בִּשְׁנָיִם״? בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת. הָא כֵּיצַד? שְׁמוֹנָה נָטְלוּ אֶשְׁכּוֹל, אֶחָד נָטַל תְּאֵנָה וְאֶחָד רִמּוֹן; יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָטְלוּ כְלוּם, לְפִי שֶׁכָּל עַצְמָם לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוָּנוּ — כְּשֵׁם שֶׁפֵּרְשָׁה מְשֻׁנָּה כָּךְ עַמְּהּ מְשֻׁנֶּה; וְאִם חָפֵץ אַתָּה לֵידַע כַּמָּה מִשְׁאוֹי אֶחָד מֵהֶם, צֵא וּלְמַד מֵאֲבָנִים שֶׁהֵקִימוּ בַּגִּלְגָּל — הֵרִימוּ לָהֶם איש אֶבֶן אַחַת מִן הַיַּרְדֵּן עַל שִׁכְמוֹ וֶהֱקִימוּהָ בַּגִּלְגָּל (יהושע ד׳) — וּשְׁקוּלִים רַבּוֹתֵינוּ מִשְׁקָל כָּל אַחַת אַרְבָּעִים סְאָה, וּגְמִירֵי טוּנָא דְּמִידְלֵי אֱינָשׁ עַל כַּתְפֵּיהּ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מַשְׁאוֹי כַּמַּשְׁאוֹי שֶׁמְּסִיעִין אוֹתוֹ לְהָרִים (סוטה ל״ד):

כ״ד לַמָּק֣וֹם הַה֗וּא קָרָ֤א נַ֙חַל֙ אֶשְׁכֹּ֔ל עַל֙ אֹד֣וֹת הָאֶשְׁכּ֔וֹל אֲשֶׁר־כָּרְת֥וּ מִשָּׁ֖ם בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

כ״ה וַיָּשֻׁ֖בוּ מִתּ֣וּר הָאָ֑רֶץ מִקֵּ֖ץ אַרְבָּעִ֥ים יֽוֹם׃

וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום. וַהֲלֹא אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה הִיא, וּמַהֲלַךְ אָדָם בֵּינוֹנִי עֶשֶׂר פַּרְסָאוֹת לַיּוֹם, הֲרֵי מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים יוֹם מִן הַמִּדְבָּר לַמַּעֲרָב — וְהֵם הָלְכוּ אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ? אֶלָּא שֶׁגָּלוּי לִפְנֵי הַקָּבָ״ה שֶׁיִּגְזֹר עֲלֵיהֶם יוֹם לַשָּׁנָה, קְצַר לִפְנֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ (שם):

כ״ו וַיֵּלְכ֗וּ וַיָּבֹ֙אוּ֙ אֶל־מֹשֶׁ֣ה וְאֶֽל־אַהֲרֹ֔ן וְאֶל־כָּל־עֲדַ֖ת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵ֑ל אֶל־מִדְבַּ֣ר פָּארָ֔ן קָדֵ֖שָׁה וַיָּשִׁ֤יבוּ אֹתָם֙ דָּבָ֔ר וְאֶת־כָּל־הָעֵדָ֖ה וַיַּרְא֣וּם אֶת־פְּרִ֥י הָאָֽרֶץ׃

וילכו ויבאו. מַהוּ וַיֵּלְכוּ? לְהַקִּישׁ הֲלִיכָתָן לְבִיאָתָן, מַה בִּיאָתָן בְּעֵצָה רָעָה אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה (שם ל״ה):

וישיבו אתם דבר. אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן:

כ״ז וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־פִּרְיָהּ׃

זבת חלב ודבש הוא. כָּל דָּבָר שֶׁקָּר שֶׁאֵין אוֹמְרִים בּוֹ קֶצֶת אֱמֶת בְּתְחִלָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ:

כ״ח אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם׃

בצורות. לְשׁוֹן חֹזֶק, וְתַרְגּוּמוֹ ״כְּרִיכַן״, לְשׁוֹן בִּירָנִיּוֹת עֲגֻלּוֹת, וּבְלָשׁוֹן אֲרַמִּי כְּרִיךְ עָגוֹל:

כ״ט עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן׃

עמלק יושב וגו׳. לְפִי שֶׁנִּכְווּ בַּעֲמָלֵק כְּבָר, הִזְכִּירוּהוּ מְרֻגָּלִים כְּדֵי לְיָרְאָם (תנחומא):

ועל יד הירדן. יָד כְּמַשְׁמָעוֹ, אֵצֶל הַיַּרְדֵּן, וְלֹא תּוּכְלוּ לַעֲבֹר:

ל׳ וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל לָהּ׃

ויהס כלב. הִשְׁתִּיק אֶת כֻּלָּם:

אל משה. לִשְׁמֹעַ מַה שֶּׁיְּדַבֵּר בְּמֹשֶׁה, צָוַח וְאָמַר ״וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם?״ הַשּׁוֹמֵעַ הָיָה סָבוּר שֶׁבָּא לְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁהָיָה בִּלְבָּם עַל מֹשֶׁה בִּשְׁבִיל דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים, שָׂתְקוּ כֻּלָּם לִשְׁמֹעַ גְּנוּתוֹ, אָמַר ״וַהֲלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן וְהֵגִיז לָנוּ אֶת הַשְּׂלָו״:

עלה נעלה. אֲפִלּוּ בַּשָּׁמַיִם, וְהוּא אוֹמֵר עֲשׂוּ סֻלָּמוֹת וַעֲלוּ שָׁם, נַצָּלִיחַ בְּכָל דְּבָרָיו (סוטה ל״ה):

ויהס. לְשׁוֹן שְׁתִיקָה, וְכֵן ״הַס כָּל בָּשָׂר״ (זכריה ב׳), ״הַס כִּי לֹא לְהַזְכִּיר״ (עמוס ו׳), כֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם, הָרוֹצֶה לְשַׁתֵּק אֲגַדַּת אֲנָשִׁים אוֹמֵר ״שִׁי״ט״:

ל״א וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ׃

חזק הוא ממנו. כִּבְיָכוֹל כְּלַפֵּי מַעְלָה אָמְרוּ (סוטה כ״ה):

ל״ב וַיֹּצִיאוּ דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת׃

אכלת יושביה. בְּכָל מָקוֹם שֶׁעָבַרְנוּ מְצָאנוּם קוֹבְרֵי מֵתִים, וְהַקָּבָ״ה עָשָׂה לְטוֹבָה, כְּדֵי לְטָרְדָם בְּאֶבְלָם וְלֹא יִתְּנוּ לֵב לָאֵלּוּ:

אנשי מדות. גְּדוֹלִים וּגְבוֹהִים, וְצָרִיךְ לָתֵת לָהֶם מִדָּה, כְּגוֹן גָּלְיָת ״גָּבְהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזָרֶת״ (שמואל א י״ז), וְכֵן ״אִישׁ מָדוֹן״ (שמואל ב כ״א), ״אִישׁ מִדָּה״ (מלכים א י״א):

ל״ג וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם׃

הנפילים. עֲנָקִים, מִבְּנֵי שַׁמְחַזַאי וַעֲזָאֵל שֶׁנָּפְלוּ מִן הַשָּׁמַיִם בִּימֵי דּוֹר אֱנוֹשׁ:

וכן היינו בעיניהם. שָׁמַעְנוּ אוֹמְרִים זֶה לָזֶה, נְמָלִים יֵשׁ בַּכְּרָמִים כַּאֲנָשִׁים (סוטה ל״ה):

ענק. שֶׁמַּעֲנִיקִים חַמָּה בְּקוֹמָתָן (שם ל״ד):

פרק י״ד

א׳ וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא׃

כל העדה. סַנְהֶדְרָאוֹת (תנחומא יב):

ב׳ וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ׃

לו מתנו. הַלְוַאי וָמַתְנוּ:

ג׳ וְלָמָּה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה׃

ד׳ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה׃

> **נתנה ראש.** כְּתַרְגּוּמוֹ ״נְמַנֵּי רֵישָׁא״ — נָשִׂים עָלֵינוּ מֶלֶךְ; וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ, לְשׁוֹן עֵ״ץ (סנהדרין ק״ד):

ה׳ וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

ו׳ וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם׃

ז׳ וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד׃

ח׳ אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃

ט׳ אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֻם׃

> **אל תמרדו.** וְשׁוּב **ואתם אל תראו**׃
>
> **כי לחמנו הם.** נֹאכְלִם כַּלֶּחֶם׃
>
> **סר צלם.** מְגִנָּם וְחָזְקָם, כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם מֵתוּ — אִיּוֹב שֶׁהָיָה מֵגֵן עֲלֵיהֶם (סוטה ל״ה); (דְּ״אֹ, צִלּוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר עֲלֵיהֶם)׃

י׳ וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגֹּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

> **לרגום אתם.** אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב׃
>
> **וכבוד ה׳.** הֶעָנָן יָרַד שָׁם׃

י״א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ׃

> **עד אנה.** עַד הֵיכָן׃
>
> **ינאצני.** יַרְגִּיזוּנִי׃
>
> **בכל האתות.** בִּשְׁבִיל כָּל הַנִּסִּים שֶׁעָשִׂיתִי לָהֶם, הָיָה לָהֶם לְהַאֲמִין שֶׁהַיְכֹלֶת בְּיָדִי לְקַיֵּם הַבְטָחָתִי׃

י״ב אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃

> **ואורישנו.** לְשׁוֹן תֵּרוּכִין, וְאִ״תּ מָה אֶעֱשֶׂה לִשְׁבוּעַת אֲבוֹת?
>
> **ואעשה אתך לגוי גדול.** שֶׁאַתָּה מִזַּרְעָם׃

י״ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ׃

> **ושמעו מצרים.** וְשָׁמְעוּ אֶת אֲשֶׁר תַּהַרְגֵם׃
>
> **כי העלית.** כִּי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁר, וְהֵם רָאוּ אֶת אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ בְּכֹחַךְ הַגָּדוֹל אוֹתָם מִקִּרְבָּם, וּכְשֶׁיִּשְׁמְעוּ שֶׁאַתָּה הוֹרַגְתָּם לֹא יֹאמְרוּ שֶׁחָטָאוּ לְךָ, אֶלָּא יֹאמְרוּ שֶׁכְּנֶגְדָּם יָכֹלְתָּ לְהַלְחֵם אֲבָל כְּנֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא יָכֹלְתָּ לְהַלְחֵם, וְזוֹ הִיא׃

י״ד וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה | אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה׃

> **ואמרו אל יושב הארץ הזאת.** כְּמוֹ עַל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת — וּמַה יֹּאמְרוּ עֲלֵיהֶם? מַה שֶּׁאָמוּר בְּסוֹף הָעִנְיָן׃
>
> **מבלתי יכלת ה׳.** בִּשְׁבִיל שֶׁשָּׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה׳ שׁוֹכֵן בְּקִרְבָּם וְעַיִן בְּעַיִן אַתָּה נִרְאֶה לָהֶם, וְהַכֹּל בְּדֶרֶךְ חִבָּה וְלֹא הִכִּירוּ בְךָ שֶׁנִּתְקָה אַהֲבָתְךָ מֵהֶם עַד הֵנָּה׃

ט״ו וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר׃

המתה את העם הזה כאיש אחד. פִּתְאֹם, וּמִתּוֹךְ כָּךְ יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שָׁמְעוּ וְגוֹ׳:

ט״ז מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר׃

מבלתי יכלת וגו׳. לְפִי שֶׁיּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ חֲזָקִים וְגִבּוֹרִים, וְאֵינוֹ דוֹמֶה פַּרְעֹה לִשְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים, זֹאת יֹאמְרוּ עַל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת, מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת — מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא הָיָה יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לַהֲבִיאָם — שְׁחָטָם׃

יכלת. שֵׁם דָּבָר הוּא׃

י״ז וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר׃

(**יגדל נא כח ה׳.** לַעֲשׂוֹת דִּבּוּרְךָ׃)

כאשר דברת לאמר. וּמַהוּ הַדִּבּוּר?

י״ח יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃

ה׳ ארך אפים. לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים; כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם מְצָאוֹ לְהַקָּבָ״ה שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְכוֹתֵב ה׳ אֶרֶךְ אַפַּיִם, אָמַר לוֹ, לַצַּדִּיקִים? אָמַר לוֹ הַקָּבָ״ה אַף לָרְשָׁעִים, אָמַר לוֹ רְשָׁעִים יֹאבֵדוּ, אָמַר לוֹ חַיֶּיךָ שֶׁתִּצְטָרֵךְ לַדָּבָר; כְּשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בָּעֶגֶל וּבַמְרַגְּלִים הִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה לְפָנָיו בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם, אָמַר לוֹ הַקָּבָ״ה וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי לַצַּדִּיקִים? אָמַר לוֹ וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי אַף לָרְשָׁעִים, **יגדל נא כח ה׳** לַעֲשׂוֹת דִּבּוּרְךָ (סנהדרין קי״א)׃

ונקה. לַשָּׁבִים׃

לא ינקה. לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים (יומא פ״ו)׃

י״ט סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה׃

כ׳ וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃

כדברך. בִּשְׁבִיל מַה שֶּׁאָמַרְתָּ ״פֶּן יֹאמְרוּ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה׳״׃

כ״א וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ׃

ואולם. כְּמוֹ אֲבָל זֹאת אֶעֱשֶׂה לָהֶם׃

חי אני. לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי חַי וּכְבוֹדִי יְמַלֵּא אֶת כָּל הָאָרֶץ, כָּךְ אֲקַיֵּם לָהֶם כִּי כָל הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים וְגוֹ׳, (**אם יראו את הארץ.** הֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסֹרָס — חַי אֲנִי כִּי כָל הָאֲנָשִׁים אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבוֹדִי יְמַלֵּא אֶת כָּל הָאָרֶץ, שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל שְׁמִי בַּמִּגֵּפָה הַזֹּאת לֵאמֹר מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה׳ לַהֲבִיאָם, שֶׁלֹּא אֲמִיתֵם פִּתְאֹם כְּאִישׁ אֶ׳ אֶלָּא בְּאִחוּר מ׳ שָׁנָה מְעַט מְעַט)׃

כ״ב כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי׃

וינסו. כְּמַשְׁמָעוֹ׃

זה עשר פעמים. שְׁנַיִם בַּיָּם וּשְׁנַיִם בַּמָּן וּשְׁנַיִם בַּשְּׂלָו וכו׳, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין (דף ט״ו)׃

כ״ג אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ׃

אם יראו. לֹא יִרְאוּ׃

לא יראהו. לֹא יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ׃

כ״ד וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרַי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרְשֶׁנָּה׃

רוח אחרת. שְׁתֵּי רוּחוֹת, אַ׳ בְּפֶה וְאַ׳ בְּלֵב, לַמְרַגְּלִים אָמַר אֲנִי עִמָּכֶם בָּעֵצָה, וּבְלִבּוֹ הָיָה לוֹמַר הָאֱמֶת, וְעַל יְדֵי כֵן הָיָה בּוֹ כֹּחַ לְהַשְׁתִּיקָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י״ג), ״וַיַּהַס כָּלֵב״, שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁיֹּאמַר כְּמוֹתָם, זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵ׳ יְהוֹשֻׁעַ ״וְאָשֵׁב אִתּוֹ דָּבָר כַּאֲשֶׁר עִם לָבָבִי״ (יהושע י״ד) — וְלֹא כַּאֲשֶׁר עִם פִּי (תנחומא)׃

וימלא אחרי. וַיְמַלֵּא אֶת לִבּוֹ אַחֲרַי, וְזֶה מִקְרָא קָצָר׃

אשר בא שמה. חֶבְרוֹן תִּנָּתֵן לוֹ׃

יורשנה. כְּתַרְגּוּמוֹ ״יְתָרְכַנַּהּ״, יוֹרִישׁוּ אֶת הָעֲנָקִים וְאֶת הָעָם אֲשֶׁר בָּהּ, וְאֵין לְתַרְגְּמוֹ ״יַרַתִּינַהּ״ אֶלָּא בִּמְקוֹם יִירָשֶׁנָּה׃

כ״ה **וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף׃ {פ}**

והעמלקי וגו׳. אִם תֵּלְכוּ שָׁם יַהַרְגוּ אֶתְכֶם, מֵאַחַר שֶׁאֵינִי עִמָּכֶם׃

מחר פנו. לַאֲחוֹרֵיכֶם, **וסעו לכם וגו׳**׃

כ״ו **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃**

כ״ז **עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי׃**

לעדה הרעה וגו׳. אֵלּוּ הַמְרַגְּלִים, מִכָּאן לָעֵדָה שֶׁהִיא עֲשָׂרָה (מגילה כ״ג)׃

אשר המה מלינים. אֶת יִשְׂרָאֵל עָלַי׃

את תלנות בני ישראל אשר המה. הַמְרַגְּלִים **מלינים** אוֹתָם **עלי, שמעתי**׃

כ״ח **אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃**

חי אני. לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, אִם לֹא כֵּן אֶעֱשֶׂה — כְּבָיְכוֹל אֵינִי חַי׃

כאשר דברתם. שֶׁבִּקַּשְׁתֶּם מִמֶּנִּי ״אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ מָתְנוּ״ (פסוק ב׳)׃

כ״ט **בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם עָלָי׃**

וכל פקדיכם לכל מספרכם. כָּל הַנִּמְנֶה לְכָל מִסְפָּר שֶׁאַתֶּם נִמְנִים בּוֹ, כְּגוֹן לָצֵאת וְלָבֹא לַצָּבָא וְלָתֵת שְׁקָלִים, כָּל הַמְּנוּיִים לְכָל אוֹתָן מִסְפָּרוֹת יָמוּתוּ, וְאֵלּוּ הֵן **מבן עשרים שנה וגו׳;** לְהוֹצִיא שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי שֶׁאֵין פְּקוּדֵיהֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים׃

ל׳ **אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן׃**

ל״א **וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וְהֵבִיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ׃**

ל״ב **וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה׃**

ופגריכם אתם. כְּתַרְגּוּמוֹ, לְפִי שֶׁדִּבֵּר עַל הַבָּנִים לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ וּבִקֵּשׁ לוֹמַר וְאַתֶּם תָּמוּתוּ, נוֹפֵל לָשׁוֹן זֶה כָּאן לוֹמַר ״אתם״׃

ל״ג **וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר׃**

ארבעים שנה. לֹא מֵת אֶחָד מֵהֶם פָּחוּת מִבֶּן שִׁשִּׁים, לָכֵן נִגְזַר אַרְבָּעִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים מַגִּיעִין לְכְלַל שִׁשִּׁים; שָׁנָה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה בִּכְלָל, וְאַעַ״פ שֶׁקְּדָמָה לִשְׁלוּחַ הַמְרַגְּלִים, לְפִי שֶׁמִּשֶּׁעָשׂוּ אֶת הָעֶגֶל עָלְתָה גְּזֵרָה זוֹ בְּמַחֲשָׁבָה, אֶלָּא שֶׁהִמְתִּין לָהֶם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר ״וּבְיוֹם פָּקְדִי״ — בַּמְרַגְּלִים — ״וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם״ (שמות ל״ב); וְאַף כָּאן נֶאֱמַר ״תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹנֹתֵיכֶם״ — שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת, שֶׁל עֵגֶל וְשֶׁל תְּלוּנָה, וְחָשַׁב לָהֶם בְּמִנְיַן חַיֵּיהֶם מִקְצָת שָׁנָה כְּכֻלָּהּ, וּכְשֶׁנִּכְנְסוּ לִשְׁנַת שִׁשִּׁים מֵתוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים׃

ונשאו את זנותיכם. כְּתַרְגּוּמוֹ ״וְיִקְבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן״׃

ל״ד **בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי׃**

את תנואתי. שֶׁהֲנִיאוֹתֶם אֶת לִבְבְכֶם מֵאַחֲרַי, תנואה לְשׁוֹן הֲסָרָה, כְּמוֹ ״כִּי הֵנִיא אֲבִיהָ אֹתָהּ״ (במדבר ל)׃

ל״ה **אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ׃**

ל״ו **וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ (וילונו) [וַיַּלִּינוּ] עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ׃**

וישבו וילינו עליו. וּכְשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה בְּהוֹצָאַת דִּבָּה, אוֹתָם אֲנָשִׁים **וימתו;** כָּל הוֹצָאַת דִּבָּה לְשׁוֹן חִנּוּךְ דְּבָרִים, שֶׁמַּלְקִיחִים לְשׁוֹנָם לְאָדָם לְדַבֵּר בּוֹ, כְּמוֹ "דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים" (שיר השירים ז'), וְיֶשְׁנָהּ לְטוֹבָה וְיֶשְׁנָהּ לְרָעָה, לְכָךְ נֶאֱמַר כָּאן **מוצאי דבת הארץ רעה,** שֶׁיֵּשׁ דִּבָּה שֶׁהִיא טוֹבָה:

דבה. פרליר"ש בְּלַעַז:

ל"ז וַיָּמֻתוּ֙ הָאֲנָשִׁ֔ים מוֹצְאֵ֥י דִבַּת־הָאָ֖רֶץ רָעָ֑ה בַּמַּגֵּפָ֖ה לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃

במגפה לפני ה'. בְּאוֹתָהּ מִיתָה הַהֲגוּנָה לָהֶם, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, הֵם חָטְאוּ בַּלָּשׁוֹן, וְנִשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם עַד טַבּוּרָם וְתוֹלָעִים יוֹצְאִים מִלְּשׁוֹנָם וּבָאִין לְתוֹךְ טַבּוּרָם, לְכָךְ נֶאֱמַר "בַּמַּגֵּפָה" וְלֹא "בְּמַגֵּפָה", וְזֶהוּ **לפני ה'** — בְּאוֹתָהּ הֶרְאוּיָה לָהֶם עַ"פִּ מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָ"ה שֶׁהוּא מוֹדֵד מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה (סוטה ל"ה):

ל"ח וִיהוֹשֻׁ֥עַ בִּן־נ֖וּן וְכָלֵ֑ב חָיִ֣ו מִן־הָאֲנָשִׁ֣ים הָהֵ֔ם הַהֹלְכִ֖ים לָת֥וּר אֶת־הָאָֽרֶץ׃

ויהושע וכלב ... חיו וגו'. מַה תַּ"ל **חיו מן האנשים ההם**? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּטְלוּ חֶלְקָם שֶׁל מְרַגְּלִים בָּאָרֶץ וְקָמוּ תַּחְתֵּיהֶם לַחַיִּים (בבא בתרא קי"ח):

ל"ט וַיְדַבֵּ֣ר מֹשֶׁ֔ה אֶת־הַדְּבָרִ֖ים הָאֵ֑לֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וַיִּתְאַבְּל֥וּ הָעָ֖ם מְאֹֽד׃

מ' וַיַּשְׁכִּ֣מוּ בַבֹּ֗קֶר וַיַּעֲל֛וּ אֶל־רֹ֥אשׁ הָהָ֖ר לֵאמֹ֑ר הִנֶּ֣נּוּ וְעָלִ֗ינוּ אֶל־הַמָּקוֹם֙ אֲשֶׁר־אָמַ֣ר יְהוָ֔ה כִּ֥י חָטָ֖אנוּ׃

אל ראש ההר. הוּא הַדֶּרֶךְ הָעוֹלֶה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

הננו ועלינו אל המקום. לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

אשר אמר ה'. לְתִתָּהּ לָנוּ, שָׁם נַעֲלֶה:

כי חטאנו. עַל אֲשֶׁר אָמַרְנוּ הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה:

מ"א וַיֹּ֥אמֶר מֹשֶׁ֖ה לָמָ֣ה זֶּ֔ה אַתֶּ֥ם עֹבְרִ֖ים אֶת־פִּ֣י יְהוָ֑ה וְהִ֥וא לֹ֖א תִּצְלָֽח׃

והוא לא תצלח. זוֹ שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים לֹא תִּצְלָח:

מ"ב אַל־תַּעֲל֔וּ כִּ֥י אֵ֖ין יְהוָ֣ה בְּקִרְבְּכֶ֑ם וְלֹ֥א תִנָּגְפ֖וּ לִפְנֵ֥י אֹיְבֵיכֶֽם׃

מ"ג כִּֽי־הָעֲמָלֵ֥קִי וְהַֽכְּנַעֲנִ֖י שָׁ֣ם לִפְנֵיכֶ֑ם וּנְפַלְתֶּ֣ם בֶּחָ֔רֶב כִּֽי־עַל־כֵּ֞ן שַׁבְתֶּ֣ם מֵאַחֲרֵ֣י יְהוָ֗ה וְלֹא־יִהְיֶ֥ה יְהוָ֛ה עִמָּכֶֽם׃

כי על כן שבתם. כְּלוֹמַר, כִּי זֹאת תָּבֹא לָכֶם עַל אֲשֶׁר שַׁבְתֶּם וְגוֹ':

מ"ד וַיַּעְפְּל֣וּ לַעֲל֔וֹת אֶל־רֹ֥אשׁ הָהָ֖ר וַאֲר֣וֹן בְּרִית־יְהוָ֑ה וּמֹשֶׁ֛ה לֹא־מָ֥שׁוּ מִקֶּ֖רֶב הַמַּחֲנָֽה׃

ויעפלו. לְשׁוֹן חֹזֶק, וְכֵן "הִנֵּה עֻפְלָה" (חבקוק ב'), אינג"ריש בְּלַעַז, לְשׁוֹן עַזּוּת, וְכֵן "עֹפֶל בַּת צִיּוֹן" (מיכה ד'), "עֹפֶל וָבַחַן" (ישעיהו ל"ב), וּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא מְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן אֹפֶל — הָלְכוּ חֲשֵׁכִים, שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת:

מ"ה וַיֵּ֤רֶד הָעֲמָלֵקִי֙ וְהַֽכְּנַעֲנִ֣י הַיֹּשֵׁ֔ב בָּהָ֖ר הַה֑וּא וַיַּכּ֥וּם וַיַּכְּת֖וּם עַד־הַחָרְמָֽה׃ {פ}

ויכתום. כְּמוֹ "וְאָפַת אֹתוֹ טָחוֹן" (דברים ט') — מַכָּה אַחַר מַכָּה:

עד החרמה. שֵׁם הַמָּקוֹם נִקְרָא עַל שֵׁם הַמְּאֹרָע:

פרק ט"ו

א' וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃

ב' דַּבֵּ֣ר אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וְאָמַרְתָּ֖ אֲלֵהֶ֑ם כִּ֤י תָבֹ֙אוּ֙ אֶל־אֶ֣רֶץ֔ מוֹשְׁבֹתֵיכֶ֖ם אֲשֶׁ֥ר אֲנִ֛י נֹתֵ֥ן לָכֶֽם׃

כי תבאו. בִּשֵּׁר לָהֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ:

ג׳ וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַיהוָה֮ עֹלָה אוֹ־זֶ֒בַח לְפַלֹּא־נֶ֒דֶר֮ אוֹ בִנְדָבָה֒ אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵ֣יחַ נִיחֹ֔חַ לַיהוָ֖ה מִן־הַבָּקָ֣ר אוֹ מִן־הַצֹּֽאן׃

ועשיתם אשה. אֵין זֶה צִוּוּי, אֶלָּא כְּשֶׁתָּבֹאוּ שָׁם וְתַעֲלֶה עַל לִבְבְכֶם לַעֲשׂוֹת אִשֶּׁה לַה׳׃

לפלא נדר או בנדבה וגו׳. אוֹ שֶׁתַּעֲשׂוּ הָאִשֶּׁה בִּשְׁבִיל חוֹבַת מוֹעֲדֵיכֶם, שֶׁחִיַּבְתִּי אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בַּמּוֹעֵד׃

ריח ניחח. נַחַת רוּחַ לְפָנַי׃

ד׳ וְהִקְרִ֣יב הַמַּקְרִ֗יב קָרְבָּנ֛וֹ לַיהוָ֖ה מִנְחָ֣ה סֹ֑לֶת עִשָּׂר֥וֹן בָּל֖וּל בִּרְבִעִ֥ית הַהִ֖ין שָֽׁמֶן׃

והקריב המקריב. תַּקְרִיבוּ נְסָכִים וּמִנְחָה לְכָל בְּהֵמָה; הַמִּנְחָה כָּלִיל וְהַשֶּׁמֶן נִבְלָל בְּתוֹכָהּ, וְהַיַּיִן לַסְּפָלִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (דף מ״ח)׃

ה׳ וְיַ֣יִן לַנֶּ֔סֶךְ רְבִיעִ֥ית הַהִ֖ין תַּעֲשֶׂ֣ה עַל־הָעֹלָ֑ה אוֹ לַזֶּ֕בַח לַכֶּ֖בֶשׂ הָאֶחָֽד׃

לכבש האחד. עַל כָּל הָאָמוּר לְמַעְלָה הוּא מוּסָב — עַל הַמִּנְחָה וְעַל הַשֶּׁמֶן וְעַל הַיָּיִן׃

ו׳ אוֹ לָאַ֔יִל תַּעֲשֶׂ֥ה מִנְחָ֖ה סֹ֣לֶת שְׁנֵ֣י עֶשְׂרֹנִ֑ים בָּל֣וּלָה בַשֶּׁ֔מֶן שְׁלִשִׁ֖ית הַהִֽין׃

או לאיל. וְאִם אַיִל הוּא; וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ ״אוֹ״ — לְרַבּוֹת אֶת הַפַּלְגָּס לְנִסְכֵּי אַיִל (מנחות צ״א)׃

ז׳ וְיַ֣יִן לַנֶּ֔סֶךְ שְׁלִשִׁ֖ית הַהִ֑ין תַּקְרִ֥יב רֵֽיחַ־נִיחֹ֖חַ לַיהוָֽה׃

ח׳ וְכִֽי־תַעֲשֶׂ֥ה בֶן־בָּקָ֖ר עֹלָ֣ה אוֹ־זֶ֑בַח לְפַלֹּא־נֶ֥דֶר אוֹ־שְׁלָמִ֖ים לַיהוָֽה׃

ט׳ וְהִקְרִ֣יב עַל־בֶּן־הַבָּקָ֗ר מִנְחָה֙ סֹ֣לֶת שְׁלֹשָׁ֣ה עֶשְׂרֹנִ֔ים בָּל֖וּל בַּשֶּׁ֑מֶן חֲצִ֖י הַהִֽין׃

י׳ וְיַ֣יִן תַּקְרִ֗יב לַנֶּ֛סֶךְ חֲצִ֥י הַהִ֖ין אִשֵּׁ֣ה רֵֽיחַ־נִיחֹ֖חַ לַיהוָֽה׃

אשה ריח. אֵינוֹ מוּסָב אֶלָּא עַל הַמִּנְחָה וְהַשֶּׁמֶן, אֲבָל הַיַּיִן אֵינוֹ אִשֶּׁה, שֶׁאֵינוֹ נִתָּן עַל הָאֵשׁ׃

י״א כָּזֹ֣את יֵעָשֶׂ֗ה לַשּׁוֹר֙ הָאֶחָ֔ד אוֹ לָאַ֖יִל הָאֶחָ֑ד אוֹ־לַשֶּׂ֥ה בַכְּבָשִׂ֖ים אוֹ בָעִזִּֽים׃

או לשה וגו׳. בֵּין שֶׁהוּא בַּכְּבָשִׂים בֵּין שֶׁהוּא בָּעִזִּים; כֶּבֶשׂ וָשֶׂה קְרוּיִם בְּתוֹךְ שְׁנָתָם, אַיִל בֶּן שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד׃

י״ב כַּמִּסְפָּ֖ר אֲשֶׁ֣ר תַּעֲשׂ֑וּ כָּ֚כָה תַּעֲשׂ֣וּ לָאֶחָ֔ד כְּמִסְפָּרָֽם׃

כמספר אשר תעשו. כְּמִסְפַּר הַבְּהֵמוֹת אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לְקָרְבָּן, **ככה תעשו** נְסָכִים לְכָל אֶחָד מֵהֶם — כְּמִסְפָּרָם שֶׁל בְּהֵמוֹת מִסְפָּרָם שֶׁל נְסָכִים׃

י״ג כָּל־הָאֶזְרָ֖ח יַעֲשֶׂ֣ה כָּכָ֑ה אֶת־אֵ֙לֶּה֙ לְהַקְרִ֣יב אִשֵּׁ֔ה רֵ֥יחַ־נִיחֹ֖חַ לַיהוָֽה׃

י״ד וְכִֽי־יָג֨וּר אִתְּכֶ֜ם גֵּ֗ר אוֹ֙ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶ֔ם לְדֹרֹתֵיכֶ֑ם וְעָשָׂ֤ה אִשֵּׁה֙ רֵ֣יחַ־נִיחֹ֔חַ לַיהוָ֖ה כַּאֲשֶׁ֥ר תַּעֲשׂ֖וּ כֵּ֥ן יַעֲשֶֽׂה׃

ט״ו הַקָּהָ֗ל חָקָּ֤ה אַחַת֙ לָכֶ֔ם וְלַגֵּ֖ר הַגָּ֑ר חֻקַּ֤ת עוֹלָם֙ לְדֹרֹתֵיכֶ֔ם כָּכֶ֖ם כַּגֵּ֥ר יִהְיֶ֖ה לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃

ככם כגר. כְּמוֹתְכֶם כֵּן גֵּר, וְכֵן דֶּרֶךְ לְשׁוֹן עִבְרִית, ״כְּגַן ה׳ כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם״ (בראשית י״ג) — כֵּן אֶרֶץ מִצְרַיִם, ״כָּמוֹנִי כָמוֹךְ כְּעַמִּי כְעַמֶּךָ״ (מלכים א כ״ב)׃

ט״ז תּוֹרָ֤ה אַחַת֙ וּמִשְׁפָּ֣ט אֶחָ֔ד יִהְיֶ֥ה לָכֶ֖ם וְלַגֵּ֣ר הַגָּ֑ר אִתְּכֶֽם׃ {פ}

י״ז וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃

י״ח דַּבֵּ֣ר אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וְאָמַרְתָּ֣ אֲלֵהֶ֔ם בְּבֹאֲכֶ֖ם אֶל־הָאָ֣רֶץ אֲשֶׁ֥ר אֲנִ֛י מֵבִ֥יא אֶתְכֶ֖ם שָׁמָּֽה׃

בבאכם אל הארץ. מְשֻׁנָּה בִּיאָה זוֹ מִכָּל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁבְּכֻלָּן נֶאֱמַר כִּי תָבֹא, כִּי תָבֹאוּ, לְפִיכָךְ כֻּלָּן לְמִדּוֹת זוֹ מִזּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁפֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב בְּאַחַת מֵהֶן שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְאַחַר יְרֻשָּׁה וְיִשּׁוּבָהּ, אַף כֻּלָּן כֵּן, אֲבָל זוֹ נֶאֱמַר בָּהּ ״בְּבֹאֲכֶם״ — מְשֻׁנֶּכְנְסוּ בָהּ וְאָכְלוּ מִלַּחְמָהּ נִתְחַיְּבוּ בְּחַלָּה (ספרי)׃

י״ט וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה׃

כ׳ רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ׃

ראשית ערסתכם. כְּשֶׁתְּלוּשׁוּ כְּדֵי עִסָּתְכֶם שֶׁאַתֶּם רְגִילִין לָלוּשׁ בַּמִּדְבָּר — וְכַמָּה הִיא? ״עֹמֶר״ (שמות ט״ז), ״עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת״ (שם) — תָּרִימוּ מֵרֵאשִׁיתָהּ, כְּלוֹמַר קֹדֶם שֶׁתֹּאכְלוּ מִמֶּנָּה, רֵאשִׁית חֶלְקָהּ **חלה** אַחַת **תרימו תרומה** לְשֵׁם ה׳ (עירובין פ״ג)׃

חלה. טורטי״ל בְּלַעַז׃

כתרומת גרן. שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר וְלֹא כִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר (ספרי), אֲבָל חֲכָמִים נָתְנוּ שִׁעוּר — לְבַעַל הַבַּיִת אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה וּלְנַחְתּוֹם אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה (חלה ב׳)׃

כ״א מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ {ס}

מראשית ערסתיכם. לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר ״רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם״, שׁוֹמֵעַ אֲנִי רֹאשׁוֹנָה שֶׁבָּעִסּוֹת, תַּ״ל **מראשית** — מִקְצָתָהּ וְלֹא כֻלָּהּ (ספרי)׃

תתנו לה׳ תרומה. לְפִי שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ שִׁעוּר לְחַלָּה נֶאֱמַר ״תִּתְּנוּ״ — שֶׁיְּהֵא בָּהּ כְּדֵי נְתִינָה (שם)׃

כ״ב וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה׃

וכי תשגו ולא תעשו. עֲ״זָ הָיְתָה בִּכְלַל **כל המצוות** שֶׁהַצִּבּוּר מְבִיאִין עָלֶיהָ פַּר, וַהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאָהּ כָּאן מִכְּלָלָן, לְדוֹן בְּפַר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת (ספרי)׃

וכי תשגו וגו׳. בַּעֲ״זָ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹת, תַּ״ל **את כל המצות האלה** — מִצְוָה אַחַת שֶׁהִיא כְּכָל הַמִּצְוֹת, מַה הָעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת פּוֹרֵק עֹל וּמֵפֵר בְּרִית וּמְגַלֶּה פָּנִים, אַף מִצְוָה זוֹ פּוֹרֵק בָּהּ עֹל וּמֵפֵר בְּרִית וּמְגַלֶּה פָּנִים, וְאֵיזוֹ? זוֹ עֲ״זָ (שם)׃

אשר דבר ה׳ אל משה. אָנֹכִי וְלֹא יְהֵיֶה לְךָ מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמַעְנוּם כְּדִכְתִיב (תהילים ס״ב) ״אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְנוּ״ (הוריות ח׳)׃

כ״ג אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃

את כל אשר צוה וגו׳. מַגִּיד שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲ״זָ כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּבְכָל מַה שֶּׁנִּתְנַבְּאוּ הַנְּבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר **מן היום אשר צוה ה׳ והלאה**׃

כ״ד וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֶשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

אם מעיני העדה נעשתה לשגגה. אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֶשְׂתָה עֲבֵרָה זוֹ עַל יְדֵי שׁוֹגֵג — שֶׁשָּׁגוּ וְהוֹרוּ עַל אַחַת מִן הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהִיא מַתֶּרֶת לַעֲבֹד עֲ״זָ בְּכָךְ (שם ה׳)׃

לחטת. חָסֵר א׳, שֶׁאֵינוֹ כִּשְׁאָר חַטָּאוֹת, שֶׁכָּל חַטָּאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הַבָּאוֹת עִם עוֹלָה חַטַּאת קוֹדֶמֶת לָעוֹלָה, שֶׁנֶּא׳ (ויקרא ה׳), ״וְאֶת הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה״, וְזוֹ עוֹלָה קוֹדֶמֶת לְחַטָּאת (שם ט״ו)׃

כ״ה וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הוּא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם׃

הביאו את קרבנם אשה לה׳. זֶה הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה, הוּא פַּר הָעוֹלָה שֶׁנֶּאֱמַר ״אִשֶּׁה לַה׳״ (ספרי)׃

וחטאתם. זֶה הַשָּׂעִיר׃

כ״ו וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה׃ {ס}

כ״ז וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת׃

תחטא בשגגה. בַּעֲ״זָ׃

עז בת שנתה. שְׁאָר עֲבֵרוֹת יָחִיד מֵבִיא כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה, וּבְזוֹ קָבַע לָהּ שְׂעִירָה (שם)׃

כ״ח וְכִפֶּר הַפֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלֶיהָ וְנִסְלַח לָהּ׃

כ״ט הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה׃

ל׳ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה | בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ׃

ביד רמה. בְּמֵזִיד׃

מגדף. מְחָרֵף, כְּמוֹ ״וְהָיְתָה חֶרְפָּה וּגְדוּפָה״ (יחזקאל ה׳), ״אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר״ (ישעיהו ל״ז), וְעוֹד דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ מִכָּאן לַמְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם שֶׁהוּא בְּכָרַת (כריתות ז׳)׃

ל״א כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ׃ {פ}

דבר ה׳. אַזְהָרַת עֲ״ז מִפִּי הַגְּבוּרָה וְהַשְׁאָר מִפִּי מֹשֶׁה (סנהדרין צ״ט)׃

עונה בה. בִּזְמַן שֶׁעֲוֹנָהּ בָּהּ — שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה׃

ל״ב וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃

ויהיו ... במדבר וימצאו. בִּגְנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל דִּבֵּר הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ אֶלָּא שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, וּבַשְּׁנִיָּה בָּא זֶה וְחִלְּלָהּ (ספרי)׃

ל״ג וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה׃

המצאים אתו מקשש. שֶׁהִתְרוּ בּוֹ וְלֹא הִנִּיחַ מִלְּקוֹשֵׁשׁ, אַף מְשֻׁמְּצָאוּהוּ וְהִתְרוּ בּוֹ (שם ; סנהדרין מ״א)׃

ל״ד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ׃ {ס}

כי לא פרש מה יעשה לו. בְּאֵיזוֹ מִיתָה יָמוּת, אֲבָל יוֹדְעִים הָיוּ שֶׁמְּחַלֵּל שַׁבָּת בְּמִיתָה (שם ע״ח)׃

ל״ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃

רגום. עָשׂה, פשנ״ט, וְכֵן הָלוֹךְ אלנ״ט, וְכֵן ״זָכוֹר״ (שמות כ, ח) וְ״שָׁמוֹר״ (דברים ה, יב)׃

ל״ו וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֲבָנִים וַיָּמָת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ {פ}

ויציאו אתו. מִכָּאן שֶׁבֵּית הַסְּקִילָה חוּץ וְרָחוֹק מִבֵּית דִּין (ספרי)׃

ל״ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃

ל״ח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת׃

ועשו להם ציצת. עַל שֵׁם הַפְּתִילִים הַתְּלוּיִם בָּהּ, כְּמוֹ (יחזקאל ח׳), ״וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצִת רֹאשִׁי״ (מנחות מ״ב). דְּ״אַ: **ציצת** עַל שֵׁם וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, כְּמוֹ ״מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים״ (שיר השירים ב׳)׃

תכלת. צֶבַע יָרֹק שֶׁל חֲלָזוֹן׃

ל״ט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃

וזכרתם את כל מצות ה׳. שְׁמִנְיָן גִּימַטְרִיָּא שֶׁל צִיצִית שֵׁשׁ מֵאוֹת, וּשְׁמוֹנָה חוּטִין וַחֲמִשָּׁה קְשָׁרִים הֲרֵי תרי״ג (תנחומא)׃

ולא תתורו אחרי לבבכם. כְּמוֹ ״מְתוּר הָאָרֶץ״ (במדבר י״ג) ; הַלֵּב וְהָעֵינַיִם הֵם מְרַגְּלִים לַגּוּף, מְסָרְסִרִים לוֹ אֶת הָעֲבֵרוֹת, הָעַיִן רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד וְהַגּוּף עוֹשֶׂה אֶת הָעֲבֵרָה (תנחומא)׃

מ׳ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם׃

מ״א אֲנִ֣י יְהוָ֔ה אֱלֹהֵיכֶ֕ם אֲשֶׁ֥ר הוֹצֵ֖אתִי אֶתְכֶ֑ם מֵאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם לִהְיוֹת֙ לָכֶ֣ם לֵֽאלֹהִ֔ים אֲנִ֖י יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃ {פ}

אני ה׳. נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר׃

אלהיכם. נֶאֱמָן לְפָרַע׃

אשר הוצאתי אתכם. עַל מְנָת כֵּן פָּדִיתִי אֶתְכֶם שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם גְּזֵרוֹתַי׃

אני ה׳ אלהיכם. עוֹד לָמָּה נֶאֱמַר? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי מָה אָמַר הַמָּקוֹם? לֹא שֶׁנִּצְטַוָּה וְנִטַּל שָׂכָר? אָנוּ לֹא עוֹשִׂים וְלֹא נוֹטְלִים שָׂכָר עַל כָּרְחֲכֶם אֲנִי מַלְכְּכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל כ׳), ״אִם לֹא בְּיָד חֲזָקָה ... אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם״ (ספרי). דָּ״אַ, לָמָּה נֶאֱמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם? אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְשֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, אֲנִי הוּא עָתִיד לְהַבְחִין וְלִפְרַע מִן הַתּוֹלֶה קָלָא אִילָן בְּבִגְדּוֹ וְאוֹמֵר תְּכֵלֶת הִיא. וּמִיסּוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן הֶעְתַּקְתִּי: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ לְפָרָשַׁת עֲ״זָ? לוֹמַר שֶׁהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת כְּעוֹבֵד עֲ״זָ, שֶׁאַף הִיא שְׁקוּלָה כְּכָל הַמִּצְוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעֻזָּרָא (נחמיה ט׳:י״ד) ״וְעַל הַר סִינַי יָרַדְתָּ וַתִּתֵּן לָעֶמְקִּ תּוֹרָה וּמִצְוֹת וְאֶת שַׁבַּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ לָהֶם״; וְאַף פָּרָשַׁת צִיצִית לְכָךְ נִסְמְכָה לָאֵלּוּ לְפִי שֶׁאַף הִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי׃

על כנפי בגדיהם. כְּנֶגֶד ״וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים״ (שמות יט, ד) ; עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת, וְלֹא בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ וְלֹא בַּעֲלַת חָמֵשׁ, כְּנֶגֶד אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְרַיִם ״וְהוֹצֵאתִי וְהִצַּלְתִּי וְגָאַלְתִּי וְלָקַחְתִּי״ (שמות ו׳)׃

פתיל תכלת. עַל שֵׁם שִׁפּוּל בְּכוֹרוֹת — תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל שִׁפּוּל תִּכְלָא — וּמַכָּתָם הָיְתָה בַּלַּיְלָה, וְכֵן צֶבַע הַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לָרָקִיעַ הַמַּשְׁחִיר לְעֵת עֶרֶב; וּשְׁמוֹנָה חוּטִין שֶׁבָּהּ כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה יָמִים שֶׁשָּׁהוּ יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם עַד שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם׃